

УДК 355.457.1(477)

В. О. Торічний

Д. А. Тушко

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ПРИКОРДОННОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ EUROSUR (ЮРИДИЧНИЙ КОНТЕКСТ)

Розглядається проблема формування системи моніторингу прикордонного простору України. Проаналізовано основні нормативно-правові документи, ухвалені Європейським Союзом та Україною, щодо українського прикордонного простору. Здійснено також аналіз змісту і структури основних законодавчих документів. Сформульовано висновки та перспективні напрями наукових досліджень.

Ключові слова: *прикордонний простір України, інтегроване управління кордонами, євроінтеграція, безпека, правові засади.*

Постановка проблеми. Головна мета адаптації законодавства України до законодавства ЄС полягає в досягненні відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього. Це пріоритетна складова процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що водночас є одним із головних завдань української зовнішньої політики.

Можна спрогнозувати, що за успішної реалізації політики євроінтеграції України частина її державного кордону набуде статусу зовнішнього кордону ЄС. Зважаючи на необхідність повноцінної реалізації моделі інтегрованого управління кордонами (ІУК) для забезпечення нормального функціонування Шенгенської зони, зокрема й за рахунок співробітництва з третіми країнами, Європейський Союз і Україна спільно визначили провідні стратегічні засади інтеграційних та адаптаційних процесів системи забезпечення прикордонної безпеки України на основі європейського ІУК, що задекларовано низкою спільних міжнародних документів.

Запровадження в Україні системи ІУК як механізму державного управління прикордонною безпекою було одним із обов'язкових технічних критеріїв набуття нею безвізового режиму з державами-членами ЄС і залишається однією з необхідних умов її євроінтеграції в контексті співробітництва з питань юстиції, свободи й безпеки [1, 3].

Наразі існує гостра невідповідність між декларуванням у нормативно-правових актах України наміру щодо запровадження європейських стандартів забезпечення прикордонної безпеки і його реалізацією. Не визначено правові засади щодо побудови системи моніторингу прикордонного простору України, сумісної з європейською багатопільовою системою EUROSUR (або її аналогу).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного управління у сфері державної безпеки й охорони громадського порядку розглянуто в численних працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як О. Бондаренко, С. Крук, В. Торічний, А. Рубан, Р. Кізіян, О. Копанчук, С. Домбровська, В. Шведун та ін.

Проблематику інформаційного забезпечення вивчали П. Бакут, О. Дубас, М. Кастельс, державну інформаційну політику – І. Арістова, В. Гусєв, О. Карпенко, В. Конах, О. Манойло, правові аспекти інформаційного забезпечення державної безпеки досліджували О. Кравчук, А. Бондаренко, К. Беляков, В. Бутузов та ін.

Значний науковий внесок у вивчення проблем прикордонної безпеки зробили відомі науковці А. Мисик, О. Андрощук, В. Баратюк, О. А. Більковський, О. Боровик, Ю. Дем'янюк, О. Деркач, В. Залож, В. Золотов, Ю. Івашков, І. Катеринчук, В. Кириленко, Д. Купрієнко, Г. Магась, А. Махнюк, © В. О. Торічний, Д. А. Тушко, 2023

О. Михайлишин, В. Назаренко, Б. Олексієнко, В. Серватюк, О. М. Ставицький та ін. Оприлюднені науковцями результати досліджень у переважній більшості стосуються питань прикордонної безпеки з позиції охорони й захисту державного кордону.

Прикордонне безпекове середовище перебуває в постійній динаміці, що актуалізує необхідність його регулярного моніторингу й вивчення. Незважаючи на те, що питанням оцінювання й визначення національної безпеки наразі приділяється значна увага як у науково-теоретичних, так і в практичних розробках, проблема прикордонної безпеки, розвитку державного управління, її гарантування та підтримки потребує комплексного дослідження. Його предметом є визначення ролі й місця державних інститутів і недержавних структур у забезпеченні національної безпеки на всіх рівнях, а також комплексний науковий аналіз механізмів, засобів, методів і правового підґрунтя розвитку цієї сфери за наявних і можливих тенденцій соціально-економічного розвитку України.

Мета статті полягає у визначенні правових засад установаження взаємозв'язку між задекларованим у Конституції України європейським стратегічним курсом і необхідністю запровадження системи моніторингу прикордонного простору України на державному кордоні з державами-членами СНД.

Виклад основного матеріалу. Стратегічний курс України до Європейського Союзу закріплений у Конституції і залишається незмінним. У рамках реалізації політики європейської інтеграції України активно здійснюється адаптація її нормативно-правової бази та сфер практичної діяльності до законодавства, нормативних актів і найкращого досвіду інституцій ЄС.

Важливо зауважити, що питання запровадження європейської концепції ІУК розглянуто в першому розділі оновленої Шенгенської програми «Контроль на зовнішніх кордонах, повернення та реадмісія. Рекомендації та найкращі практики» [1]. Ця Програма надає рекомендації і висвітлює найкращі практики імплементації тематичних регламентів та інших документів для правильного застосування правил Шенгену як державами-членами ЄС, так і державами, що вступають до Шенгену. Зазначається також, що концепція ІУК є фундаментальним аспектом управління кордонами, а Програма – рекомендаційним інструментом для проведення моніторингу правильності застосування правил Шенгену. Перша частина Програми завершується розділом 3 «Розвиток управління кордонами», в якому йдеться про необхідність урахування державами-членами ЄС і країнами-кандидатами у Шенген перспективних розробок у галузі управління кордонами ЄС, зокрема Європейської системи нагляду за кордоном EUROSUR.

Шенгенський кодекс про кордони [5], контроль реалізації якого у державах-членах ЄС визначено Регламентом № 1053/2013 «Про встановлення механізму оцінки та моніторингу для перевірки застосування шенгенського законодавства» (Schengen acquis) [3], також є невід'ємним елементом *acquis communautaire*. Зокрема, стаття 17 зазначеного Кодексу розглядає співпрацю між державами-членами ЄС на основі європейського ІУК.

Зважаючи на необхідність повноцінної реалізації моделі ІУК для забезпечення нормального функціонування Шенгенської зони, у тому числі за рахунок співробітництва з третіми країнами, Європейський Союз та Україна спільно визначили основні стратегічні засади інтеграційних та адаптаційних процесів системи забезпечення прикордонної безпеки України на основі європейського ІУК, що задекларовано низкою спільних міжнародних документів.

1. Плани дій «Україна – Європейський Союз» (2001, 2005 та 2007 рр.) [3, 4, 8, 9, 10].

2. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію (2009 р.) [11].

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [12].

У зазначених міжнародних документах у контексті реінжинірингу системи забезпечення прикордонної безпеки України у векторі наближення до стандартів ЄС задекларовано такі зобов'язання: у Плані дій [9] – розвиток системи ефективного та всебічного управління кордоном України на всіх ділянках; у Плані дій [10] – управління кордонами України є одним із пріоритетних напрямів співробітництва з ЄС; у Плані дій [11] – розроблення та імплементація стратегії інтегрованого управління кордонами, а також удосконалення існуючої правової бази і процедур її реалізації; у Порядку денному [11] – розроблення, упровадження і вдосконалення стратегії, правової бази і процедур інтегрованого управління кордонами; в Угоді [13] (ст. 16) – подальший розвиток оперативних заходів у сфері управління кордонами, співробітництво у сфері управління кордонами, ефективна імплементація принципу інтегрованого управління кордонами.

Отже, важливо зазначити, що запровадження в Україні системи ІУК як механізму державного управління прикордонною безпекою було одним із обов'язкових технічних критеріїв у набутті нею безвізового режиму з державами-членами ЄС і залишається однією з необхідних умов її євроінтеграції в контексті співробітництва з питань юстиції, свободи й безпеки [14].

Процес всеосяжної імплементації в Україні моделі європейського ІУК, на наш погляд, не став достатньо ефективним через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників (пов'язуємо їх з обмеженістю всіх видів ресурсів і браком політичної волі). Він постійно відтермінувався. Так, появі першої в Україні Стратегії ІУК (2019 р.) передували ще дві Концепції ІУК (2010 р. та 2015 р.) [15, 16], а також Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 р. [17]. У цих документах ефективно інтегроване управління державним кордоном репрезентовано як стратегічний пріоритет забезпечення прикордонної безпеки. Натомість у них визначалися лише загальні підходи, а заходи у планах з їх реалізації не були достатньо систематизовані й не мали чітких показників (індикаторів) виконання. Зрозуміло, що це не сприяло дієвій реалізації узгодженої з ЄС прикордонної політики. До того ж склад міжвідомчої робочої групи з питань координації інтегрованого управління кордонами було регламентовано тільки у 2019 р. [19].

Негативними наслідками такого стану речей, наприклад, були: перманентне перебування прикордонного відомства України у стані реформування (причому кожна наступна реформа розпочиналася ще до завершення попередньої); значні прояви стихійності; недостатній рівень суспільної довіри; відсутність науково обґрунтованого підходу державного будівництва у сфері прикордонної діяльності; неузгодженість юридичної і специфічної термінології тощо [18].

Отже, тільки 24.07.2019 р. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію інтегрованого управління кордонами на період до 2025 р. [19] (Стратегія ІУК), у подальшому ще й Концепцію [20], а 20.11.2019 р. – План заходів з її реалізації на 2020–2022 рр. [21]. Зауважимо, що розробленню зазначених Стратегії ІУК і Плану було приділено значну увагу і час (близько десяти місяців), залучено найкращий людський потенціал і створено міжвідомчу робочу групу з питань координації ІУК [22]. Так, заходи Плану визначались у процесі спільної роботи різних державних інституцій (суб'єктів ІУК) із залученням міжнародних експертів, громадської організації «Європа без бар'єрів», Консультативної місії EUAM за координації Міжнародної групи радників ЄС високого рівня і за підтримки Агентства з Європейської прикордонної та берегової охорони Frontex (Агентство Frontex).

Зокрема, Стратегією ІУК декларується подальший розвиток в Україні європейських підходів до забезпечення прикордонної безпеки на основі моделі інтегрованого управління кордонами. Відповідно до цієї Стратегії інтегроване управління кордонами – це скоординована діяльність компетентних державних органів України і військових формувань, спрямована на створення й підтримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки і збереженням відкритості державного кордону для законного транскордонного співробітництва, а також для осіб, які подорожують.

Таким чином, сьогодні в Україні зберігається необхідність подальшого розвитку системи забезпечення прикордонної безпеки, і це підтверджується результатами аналізу положень Стратегії ІУК [23]. У ній визначається, що для забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки держави, сприяння транскордонному співробітництву з урахуванням існуючих загроз необхідно забезпечити розвиток і запровадження сучасних технологій.

Досягнення цієї мети простежується у стратегічних цілях і завданнях Стратегії ІУК.

Ціль № 1 – Оперативне реагування на правопорушення на державному кордоні поза пунктами пропуску. Завдання 1. Модернізація системи охорони кордону поза пунктами пропуску через державний кордон. Завдання 2. Створення механізму ефективної взаємодії в інтересах охорони кордону поза пунктами пропуску. Завдання 3. Протидія використанню безпілотних літальних апаратів із протиправною метою. Завдання 4. Створення вздовж державного кордону суцільної зони ультракороткохвильового радіопокриття.

Показником виконання стратегічної цілі є створення системи оперативного реагування прикордонних підрозділів та інших суб'єктів ІУК на зміни в обстановці, яка забезпечує запобігання правопорушенням, їх виявлення і припинення у контрольованих прикордонних районах.

Ціль № 2 – Контроль за морською обстановкою, що забезпечує оперативне реагування на її зміни. Завдання 1. Забезпечення розвитку спроможності системи висвітлення морської обстановки за

рахунок збільшення зони покриття засобів спостереження. Завдання 2. Скорочення часу реагування шляхом оновлення і збільшення корабельно-катерного складу, авіації та інших технічних засобів із метою підвищення рівня оперативності реагування на ситуації в морі. Завдання 3. Проведення ефективних спільних міжвідомчих і міжнародних заходів та операцій шляхом внесення змін щодо нормативного врегулювання порядку проведення спільних заходів для підвищення їх ефективності.

Показником виконання стратегічної цілі є забезпечення контролю над зоною національних інтересів і готовності до контролю тимчасово окупованих територій в акваторії Чорного та Азовського морів (за внутрішніми морськими водами, територіальним морем, прилеглою зоною та виключною (морською) економічною зоною), безпеки мореплавства, охорони людського життя на морі і рятування людей, майна й суден.

Ціль № 3 – Здійснення вибіркового контролю на основі аналізу й оцінки ризиків, що забезпечує мінімізацію загроз на кордоні. Завдання 1. Підвищення потенціалу контрольних служб щодо аналізу ризиків шляхом удосконалення нормативної бази та приведення аналізу ризиків до європейської моделі CIRAM 2.0. Завдання 2. Забезпечення розвитку системи взаємодії суб'єктів ІУК з питань аналізу ризиків шляхом проведення заходів із забезпечення діяльності міжвідомчих аналітичних центрів і вдосконалення механізму обміну інформацією та її використання з метою припинення протиправної діяльності.

Показником виконання стратегічної цілі є вдосконалення системи аналізу й оцінювання ризиків, що забезпечує безперешкодне або максимально спрощене і швидке проходження формальностей для осіб, товарів і транспортних засобів, які законно переміщуються через державний кордон, а також ефективне припинення правопорушень.

Ціль № 4 – Запровадження механізму координації діяльності суб'єктів ІУК, що забезпечує їх ефективну співпрацю. Завдання 1. Удосконалення механізму координації діяльності та забезпечення високого рівня співпраці суб'єктів ІУК. Завдання 2. Удосконалення міжвідомчого ІТ-обміну інформацією, а саме – проведення нормативного врегулювання питань інформаційного обміну, порядку отримання та оброблення персональних даних і їх захисту. Завдання 3. Забезпечення технічного, криптографічного та кібернетичного захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах.

Показником виконання стратегічної цілі є визначені шляхи, сформовані загальні механізми і способи координації діяльності та взаємодії між суб'єктами ІУК, що забезпечують ефективне виконання ними завдань в інтересах прикордонного менеджменту і досягнення визначених цілей за умови мінімальних витрат ресурсів, вирішення проблемних питань у сфері інтегрованого управління кордонами.

Ціль № 5 – Запровадження ефективного механізму міжнародного співробітництва для розвитку інтегрованого управління кордонами в Україні. Завдання 1. Проведення спільних заходів із забезпечення прикордонної безпеки шляхом завершення демаркації державного кордону, розширення мережі й удосконалення роботи спільних контактних пунктів. Завдання 2. Забезпечення сприяння міжнародній торгівлі завдяки розширенню митного співробітництва, у тому числі в рамках Всесвітньої митної організації, поглиблення співпраці зі Світовою організацією торгівлі, а також забезпечення наближення національного прикордонного та митного законодавства до стандартів ЄС.

Показником виконання стратегічної цілі є налагоджена ефективна співпраця з прикордонними, правоохоронними, міграційними та митними органами іноземних держав, міжнародними організаціями та інституціями ЄС і НАТО для забезпечення дієвих міжнародних гарантій безпеки України та ефективного управління кордоном.

Ціль № 6 – Забезпечення ефективної протидії транскордонній злочинності правоохоронними органами. Завдання 1. Забезпечення спільної діяльності правоохоронних органів щодо запобігання, виявлення та розкриття транскордонних злочинів. Завдання 2. Удосконалення нормативної бази, а саме: запровадження використання продуктів кримінального аналізу, запровадження кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів через ДК. Завдання 3. Підвищення спроможності правоохоронних органів за рахунок міжнародного співробітництва. Завдання 4. Створення системи виявлення терористичних викликів і загроз.

Показником виконання стратегічної цілі є забезпечення реалізації принципу невідворотності покарання та забезпечення безпеки особи, суспільства і держави в результаті спільної діяльності правоохоронних органів із застосуванням повного комплексу правових механізмів.

Ціль № 7 – Запровадження системи оцінювання, яка визначає реальний стан виконання завдань ІУК. Завдання 1. Запровадження механізмів оцінювання виконання завдань ІУК з урахуванням європейських практик оцінювання. Завдання 2. Створення системи оцінювання виконання завдань ІУК.

Показником виконання стратегічної цілі є забезпечення можливості своєчасного виявлення прогалин у реалізації процесів ІУК та ефективне коригування діяльності суб'єктів інтегрованого управління кордонами.

Для реалізації Стратегії розробляються плани заходів на три роки, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. Планами заходів передбачено конкретні завдання, заходи, індикатори досягнення цілей і визначено перелік відповідальних органів виконавчої влади, а також джерела й обсяги фінансування заходів. Однією з умов успішної реалізації Стратегії є проведення моніторингу й оцінювання стану її реалізації з урахуванням об'єктивних показників прогресу.

Організацію роботи з моніторингу й оцінювання результатів реалізації Стратегії покладено на Адміністрацію ДПСУ, яка разом з іншими суб'єктами ІУК готуватиме річні звіти з пропозиціями щодо здійснення заходів, необхідних для забезпечення належної реалізації цієї Стратегії та виконання плану заходів з її реалізації. До проведення моніторингу задля дотримання об'єктивності та неупередженості можуть залучатися інші експерти.

Крім стратегічних цілей для імплементації європейських стандартів прикордонної безпеки ця Стратегія враховує 11 національно адаптованих складових інтегрованого управління кордонами, передбачених Регламентом (ЄС) 2016/1624 Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу від 14.09.2016 р. «Про Європейську прикордонну та берегову охорону ...» [24], рішення Керівної Ради Агентства Frontex «Про схвалення Технічної та оперативної стратегії Інтегрованого управління кордонами ЄС від 27 березня 2019 р. № 2/2019» [25], рекомендації Компендіуму з координованого управління кордонами Всесвітньої митної організації, а також три загальні компоненти: права людини, підготовка персоналу, розвиток технологій і дослідження.

Державам-членам ставляться певні вимоги щодо створення національних координаційних центрів (НКЦ) для забезпечення інформаційного обміну та співробітництва (на постійній основі) з Агентством Frontex із метою реалізації належного функціонування системи EUROSUR. І це має закріплюватися на рівні законодавства.

Крім того, розкриваючи сутність посилання в українській Стратегії ІУК на Технічну та оперативну стратегію ІУК ЄС [25], варто звернути увагу на зміст цього європейського документа, де, зокрема в контексті досягнення однієї зі стратегічних цілей «Зниження вразливості зовнішніх кордонів на основі всебічної поінформованості про ситуацію», пропонується побудувати ефективне та всеосяжне середовище обміну інформацією на основі «Комплексної європейської ситуаційної картини та системи раннього попередження». При цьому слід виконати конкретні заходи: забезпечити підключення, сумісність і надійність мереж джерел даних; забезпечити стійкий доприкордонний нагляд за великою територією; запровадити систему EUROSUR, аби забезпечити безпечне добування інформації та обмін нею; зберігати й обробляти інформацію з різних джерел даних на рівні ЄС разом із фактами й допущеннями (гіпотезами); забезпечити своєчасну і всебічну підтримку прийняття рішень, у тому числі раннє попередження.

Усе зазначене має сформулювати географічне висвітлення загальної ситуаційної картини.

Отже, система EUROSUR являє собою спільне підґрунтя для обміну інформацією і співпраці між усіма органами влади, на яких Законом покладено відповідальність за нагляд за зовнішніми сухопутними, морськими та повітряними кордонами.

Таким чином, використання системи EUROSUR дає змогу національній і європейській владі краще зрозуміти те, що відбувається на зовнішніх кордонах, і швидше реагувати на нові маршрути й методи, використовувані для здійснення нелегальної імміграції і транскордонної злочинності. При цьому перевага використання системи EUROSUR, зокрема, полягає в майже оперативному обміні інформацією, регулярному обміні розвіданими й тісній співпраці між органами влади на національному і європейському рівнях.

У Регламенті (ЄС) № 2019/1896 визначається також необхідність співробітництва Агентства Frontex із владою третіх країн (у форматах двосторонніх і багатосторонніх угод між державами-членами і третіми країнами, включаючи регіональні аспекти, або через робочі домовленості, які укладено між Агентством і відповідними органами третіх країн) із питань забезпечення:

максимальної повноти й актуальності інформації в системі EUROSUR, зокрема стосовно ситуації в третій країнах тощо; ефективного контролю зовнішніх кордонів ЄС і сприяння результативності повернення нелегальних мігрантів (у тому числі за рахунок збільшення ресурсів і розширення мандату Агентства Frontex), високого рівня внутрішньої безпеки всередині ЄС, захисту функціонування Шенгенської зони і поваги до загального принципу солідарності.

Український законодавець намагається врахувати вельми важливий досвід ЄС щодо побудови сучасної архітектури системи забезпечення прикордонної безпеки в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України. Проте побудова системи забезпечення прикордонної безпеки України на основі системи EUROSUR на частині державного кордону (що прогнозується як частина майбутнього зовнішнього кордону ЄС) пов'язана зі значними обсягами робіт, витратами часу, організаційних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, що зумовлює нагальну потребу в науковому супроводі відповідних державноуправлінських рішень і ретельному плануванні їх реалізації.

Отже, таке масштабне загальнодержавне завдання гарантування прикордонної безпеки на національному і міжнародному рівнях, як запровадження системи – аналога EUROSUR, справедливо віднести до проблем державного будівництва у сфері прикордонної діяльності. На наш погляд, головним координатором і виконавцем цього завдання має бути саме ДПСУ як правоохоронний орган спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [26] і на якій відповідно до Закону України [27] покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону й охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні.

Щодо окремих питань міжнародної взаємодії варто акцентувати увагу на тому, що прикордонне відомство України одне з перших розпочало процес трансформації своєї структури для забезпечення інтероперабельності з аналогічними органами ЄС.

Сьогодні існує необхідність ефективно контролювати перетин зовнішніх кордонів, вирішувати міграційні проблеми і передбачати потенційні майбутні загрози на зовнішніх кордонах, забезпечувати високий рівень внутрішньої безпеки в межах ЄС.

Однак реалізація потенціалу міжнародного співробітництва ДПСУ і Агентства Frontex досі на початковому етапі, а тому вбачаються доцільними його подальша активізація та розвиток.

Таким чином, узагальнено правові засади створення і впровадження моделі системи EUROSUR в Україні.

Висновки

Проаналізовано правові засади створення системи моніторингу прикордонного простору України на основі моделі європейської багатоцільової системи EUROSUR. З огляду на проведений аналіз можна констатувати, що сучасний період розвитку України характеризується активізацією заходів у контексті її євроінтеграційних процесів, а тому досвід побудови сучасної архітектури системи забезпечення прикордонної безпеки ЄС на основі ІУК для України є надзвичайно важливим і вартим уваги.

Планування превентивних стратегічних кроків, які в майбутньому забезпечать успішну інтеграцію системи забезпечення прикордонної безпеки України та її державного кордону в аналогічні компоненти ЄС, має входити у зміст усіх тематичних стратегічних документів (концепцій, стратегій, програм, планів тощо). Неможливо досягнути повноцінної і швидкої реалізації принципів ІУК, не створивши для цього відповідної багатоцільової інформаційно-технологічної бази, якою в ЄС є система EUROSUR. Разом із тим ІУК з кожним роком дедалі більше уваги приділяється в законодавчому та інформаційному просторі України.

У документи стратегічного планування продовжують включатися положення щодо інженерно-технічного облаштування ДК і комплектування технічними засобами охорони кордону, призначені для локального застосування, без можливості їх ієрархічної інтеграції в автоматизовані геоінформаційні системи та мережі дистанційного контролю й підтримки прийняття управлінських рішень.

Дещо кращою є ситуація з системою висвітлення надводної обстановки, але державної інтегрованої інформаційної системи висвітлення надводної та підводної обстановки в акваторії Чорного та Азовського морів і басейнах річок Дніпро і Дунай станом на сьогодні все ще не створено. Отже, простежується безпосередній взаємозв'язок між невідкладною потребою в захисті національних інтересів і міжвідомчою взаємодією з питань захисту ДК, моніторингу прикордонного простору України.

Таким чином, український законодавець намагається врахувати вельми важливий досвід ЄС щодо побудови сучасної архітектури системи забезпечення прикордонної безпеки в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України. Однак побудова системи забезпечення прикордонної безпеки України на основі системи EUROSUR на частині державного кордону (що прогнозується як частина майбутнього зовнішнього кордону ЄС) вимагає значного обсягу робіт, часу, організаційних, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, що зумовлює нагальну потребу в науковому супроводі відповідних державно-управлінських рішень і ретельному плануванні їх реалізації.

Саме тому вкрай актуальним є питання створення масштабного для України проєкту із залученням різнопланової підтримки ЄС щодо побудови сумісної з EUROSUR системи моніторингу прикордонного простору України на ДК із державами-членами СНД.

Таке стратегічне загальнодержавне завдання гарантування прикордонної безпеки на національному і міжнародному рівнях, як упровадження системи EUROSUR, справедливо віднести до проблем державного будівництва у сфері прикордонної діяльності. Головним координатором і виконавцем цього завдання вбачається саме ДПСУ як правоохоронний орган спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Отже, отримано такий науково-практичний результат – правові засади створення системи моніторингу прикордонного простору України на основі моделі європейської багатоцільової системи EUROSUR. Сутність новизни полягає в установленні взаємозв'язку між нормами чинної нормативно-правової бази України і необхідністю створення системи моніторингу прикордонного простору України на основі моделі європейської багатоцільової системи EUROSUR.

Перелік джерел посилання

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV (зі змінами від 04.11.2018 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367. URL : <http://surl.li/lztvp> (дата звернення: 14.07.2023).
2. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн : монографія. Київ : Істина, 2012. 384 с.
3. Інтеграція у рамках асоціації: динаміка виконання угоди між Україною і ЄС : аналітичний звіт за 2019 рік. 2020. URL : <http://surl.li/lztvw> (дата звернення: 14.07.2023).
4. Євроінтеграція-2020: що має стати пріоритетом у виконанні Угоди з ЄС : Міжнародна безпека та євроінтеграція України. *Європейська правда*. 2020. 13 січ. URL : <http://surl.li/lztvy> (дата звернення: 14.07.2023).
5. Schengen Catalogue (EU) No 7864/09 EU External borders control. Return and readmission. Recommendations and best practices. URL : <http://surl.li/lztwf> (дата звернення: 14.07.2023).
6. Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code) (codification), OJ L 77, 23.3.2016, p. 1. URL: <http://surl.li/lztwf> (дата звернення: 14.07.2023).
7. Council Regulation (EU) № 1053/2013 of 7 October 2013 establishing an evaluation and monitoring mechanism to verify the application of the Schengen acquis and repealing the Decision of the Executive Committee of 16 September 1998 setting up a Standing Committee on the evaluation and implementation of Schengen (Official Journal L 295 of 6 November 2013). URL : <http://surl.li/lztvw> (дата звернення: 14.07.2023).
8. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ : міжнародний документ від 12.12.2001 р. URL : <http://surl.li/lztxh> (дата звернення: 14.07.2023).
9. План дій «Україна – Європейський Союз». Європейська політика сусідства : міжнародний документ від 12.02.2005 р. URL : <http://surl.li/ccleg> (дата звернення: 14.07.2023).
10. План дій «Україна – ЄС» у сфері юстиції, свободи та безпеки : міжнародний документ від 18.06.2007 р. URL: <http://surl.li/lztxo> (дата звернення: 14.07.2023).
11. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію : міжнародний документ від 20.11.2009 р. URL : <http://surl.li/lztxv> (дата звернення: 14.07.2023).
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний

документ, ратифікований Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII (зі змінами). *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. С. 83. Ст. 2125. URL: <http://surl.li/ixmlz> (дата звернення: 14.07.2023).

13. Інтеграція у рамках асоціації: динаміка виконання угоди між Україною і ЄС : аналітичний звіт за 2019 рік. 2020. URL: <http://surl.li/lztvw> (дата звернення: 14.07.2023).

14. Євроінтеграція-2020: що має стати пріоритетом у виконанні Угоди з ЄС : Міжнародна безпека та Євроінтеграція України. *Європейська правда*. 2020. 13 січ. URL : <http://surl.li/lztvy> (дата звернення: 14.07.2023).

15. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.10.2010 р. № 2031-р. URL: <http://surl.li/lzuaj> (дата звернення: 14.07.2023).

16. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <http://surl.li/lzuau> (дата звернення: 14.07.2023).

17. Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації інтегрованого управління кордонами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 83 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 151 від 26.02.2020 р.). URL : <http://surl.li/lzubg> (дата звернення: 14.07.2023).

18. Магась Г. А. Ретроспективний аналіз прикордонної політики по забезпеченню недоторканності державного кордону України. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 1–2. С. 31–36. URL: <http://surl.li/lzubs> (дата звернення: 14.07.2023).

19. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 687-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 70. С. 184. Ст. 2472. URL: <http://surl.li/lzucg> (дата звернення: 14.07.2023).

20. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 1149-р. URL: <http://surl.li/lzucl> (дата звернення: 14.07.2023).

21. Про затвердження плану заходів на 2020–2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 р. № 1409-р. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 22. URL: <http://surl.li/kqunh> (дата звернення: 14.07.2023).

22. Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації інтегрованого управління кордонами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 83. URL: <http://surl.li/kqunh> (дата звернення: 14.07.2023).

23. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 687-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 70. С. 184. Ст. 2472. URL: <http://surl.li/lzucg> (дата звернення: 14.07.2023).

24. Regulation (EU) 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard and amending Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EC) № 863/2007 of the European Parliament and of the Council, Council Regulation (EC) № 2007/2004 and Council Decision 2005/267/EC. URL: <http://surl.li/lzudr> (дата звернення: 10.07.2023).

25. Technical and Operational Strategy for European Integrated Border Management. Frontex, 2019. URL – <file:///C:/Users/user/Downloads/TT0419409ENN.en.pdf> (дата звернення: 10.07.2023).

26. Technical and Operational Strategy for European Integrated Border Management. Frontex, 2019. URL – <file:///C:/Users/user/Downloads/TT0419409ENN.en.pdf> (дата звернення: 10.07.2023).

27. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL : <http://surl.li/cyuwe> (дата звернення: 14.07.2023).

28. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. URL : <http://surl.li/lzuev> (дата звернення: 14.07.2023).

Стаття надійшла до редакції 02.10.2023 р.

UDC 355.457.1(477)

V. Torichny, D. Tushko

**FORMATION OF THE MONITORING SYSTEM OF THE BORDER SPACE OF UKRAINE
ON THE BASIS OF THE MODEL OF THE EUROPEAN SYSTEM EUROSUR
(LEGAL CONTEXT)**

The article is devoted to the problem of formation of the system of monitoring of the border space of Ukraine. The article was aimed at analyzing the main regulatory documents adopted in the European Union and Ukraine that relate to the Ukrainian border area. The authors analyzed the content and structure of the main legislative documents.

The main goal of adapting Ukrainian legislation to EU legislation is to achieve compliance with the legal system of Ukraine, taking into account the criteria put forward by the EU to the states that intend to join it. This is a priority component of the process of Ukraine's integration into the European Union, which in turn is one of the main tasks of Ukrainian foreign policy.

The introduction of the IBM system in Ukraine as a mechanism for state management of border security was one of the mandatory technical criteria for its visa-free regime with EU member states and remains one of the necessary conditions for its European integration in the context of cooperation on justice, freedom and security.

In the current conditions, there is an acute discrepancy between the declaration in the normative legal acts of Ukraine of the intention to introduce European standards for ensuring border security and their implementation. There is uncertainty about the legal basis for building a system of monitoring the border space of Ukraine, compatible with the European multi-purpose system EUROSUR (or its analogue).

Conclusions and promising directions of scientific research are formulated.

***Keywords:** border space of Ukraine, integrated border management, European integration, security, legal principles.*

Торічний Вадим Олександрович – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри національної безпеки та управління Національної академії Державної прикордонної служби України
<https://orcid.org/0000-0003-3336-6386>

Тушко Дмитро Анатолійович – викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України
<https://orcid.org/0000-0002-1697-5836>